

Høgskolen i **Hedmark**

Avdeling for lærerutdanning og naturvitenskap

Nina Elisabeth Skau

Bachelor

Samtalekultur under måltidet i barnehagen

Conversation cultures during mealtimes in kindergarten

Samlingsbasert barnehagelærerutdanning 2013-2016

Vår 2016

Samtykker til utlån hos høgskolebiblioteket JA NEI

Samtykker til tilgjengeliggjøring i digitalt arkiv Brage JA NEI

Norsk sammendrag

Norsk sammendrag:

Tittel: Samtalekultur under måltidet i barnehagen	
Forfatter: Nina Elisabeth Skau	
År 2016	Sider 33
Emneord: Samtale, måltidsituasjon, hverdagssamtale	
Sammendrag: <p>I min bacheloroppgave ønsker jeg å finne ut hvilke samtalekulturer vi finner i barnehagen under måltidsituasjonene. Jeg vil undersøke hvordan barn inviteres inn i samtaler og hvilke strategier de voksne bruker til det.</p> <p>Kapittel 1 er en innledning til tema. Her vil jeg belyse valg av tema og hvorfor jeg har valgt å skrive om dette.</p> <p>Kapittel 2 omhandler den teoretiske forankringen oppgaven skrives på. Jeg vil i lys av teori og faglitteratur løfte frem perspektiver på ulike samtalemønstre og læringspotensialet i samtaler i lys av en sosiokulturell læringsteori.</p> <p>Kapittel 3 presenterer jeg ulike metoder som kvalitativ og kvantitativ, og hvorfor jeg velger å bruke observasjon som metode.</p> <p>Kapittel 4 handler om presentasjon av datainnsamlingen og drøfting rundt denne. Mine funn om situasjonsavhengig- og uavhengig språk, og kognitivt utviklende samtaler vil bli løftet frem i lys av teori.</p> <p>I kapittel 5 vil jeg avslutningsvis presentere refleksjoner og tanker rundt selve oppgaven, om jeg mener problemstillingen er blitt besvart.</p>	

Engelsk sammendrag (abstract)

Engelsk sammendrag:

Title: Conversation cultures during mealtimes in the kindergarten	
Authors: Nina Elisabeth Skau	
Year: 2016	Pages: 33
Keywords: Conversation, mealtime, speech genres	
<p>Summary:</p> <p>In my bachelor thesis I want to find out which conversation cultures we find in kindergarten during the meal situations. I wanted to find out how children are invited into conversations and what strategies the adults use.</p> <p>Chapter 1 is an introduction to the topic. Here I will highlight the choice of topic and why I have chosen to write about this.</p> <p>Chapter 2 presents theory. I will in the light of theory and literature highlight perspectives on different conversation patterns and learning potential of conversation in light of a socio-cultural learning theory.</p> <p>Chapter 3 presents different methods such as qualitative and quantitative, and why I choose to use observation as my method.</p> <p>Chapter 4 is all about presentation of data collection and discussion around this. My findings about present- and non-present talk, and cognitively stimulating conversations will be presented in light of theory.</p> <p>In Chapter 5, I will conclude by presenting reflections and thoughts about the project, and if I answered my question:</p> <p><i>“Which conversation cultures do we find during mealtimes in the kindergarten?”</i></p>	

Forord

Da var jeg ved veis ende av tre års utdanning. Det er godt og litt vemodig å nærme seg slutten, men det har vært interessant og spennende å være en del av den nye barnehagelærerutdanningen. Jeg ønsker å uttrykke min takknemmelighet til de som har hjulpet meg under utdanningen og arbeidet med denne bacheloroppgaven.

Først og fremst ønsker jeg å takke barnehagen som ga meg tillatelse til å observere deres barn og ansatte deres travle hverdag og med det gjort denne oppgaven mulig.

Jeg ønsker å rette en takk til min familie som har gitt meg støtte og motivasjon til å ta denne utdanningen, og takk til Max som har passet på at jeg har tatt pauser. En ekstra takk til Camilla for alle de gode faglige samtaler vi har hatt. Vi har motivert hverandre, og du har tatt deg tid til å lese gjennom alle mine oppgaver og gitt meg ros og ris. Du har vært en enorm støtte under hele utdanningsløpet.

Sist, men ikke minst vil jeg uttrykke en stor takk til veileder Gunhild Alstad for sine konstruktive og gode tilbakemeldinger gjennom helt perioden med bacheloroppgaven.

Tusen takk!

Innholdsfortegnelse

Norsk sammendrag	2
Engelsk sammendrag (abstract)	3
Forord	4
1. Innledning.....	6
1.1 Problemstilling.....	7
1.2 Tidligere studier	7
2. Teoretisk forankring.....	11
2.1 Samtalekultur	11
2.1.1 Hverdagssamtalen.....	12
2.1.2 Måltidsituasjon	13
2.2 Sosiokulturelle læringsteorier	14
3. Metode.....	16
3.1 Førforståelsen.....	16
3.2 Bruk av metode	16
3.3 Feilkilder	19
3.4 Ethiske vurderinger	19
4. Presentasjon av data og drøfting	21
4.1 Funn fra måltidsituasjoner	21
4.1.1 Tabell 1 – Avdeling 1	22
4.1.2 Tabell 2 – Avdeling 2	23
4.2 Drøfting.....	24
5. Avslutning/oppsummering.....	28
Litteraturliste	30
Vedlegg 1	32
Vedlegg 2	33

1. Innledning

”Samtale og fortelling er de to grunnleggende menneskelige kommunikasjonsformene. I den gode samtalen ser vi samtalepartneren, og vi blir oss sjøl i møtet med den andre” (Høigård, 2006, s. 15).

Sitatet til Høigård forteller meg at språk og personlighet utvikles i samtaler, og jeg har i denne bacheloroppgaven valgt å belyse samtalekulturer og hvordan barn inviteres inn i samtaler under måltidet. Barns læring om språk og gjennom språk foregår i samtaler som finner sted overalt til alle tider. Samtaler mellom barn er viktig for språk og sosial utvikling, men fokuset i denne oppgaven er samtalen mellom barn og voksen. Mitt ønske med oppgaven er å se nærmere på hvordan barnehagelærere kan få økt kunnskap om betydningen av at vi støtter, veileder og oppmuntrer barns språklige aktivitet i samtaler.

For å skape et godt språkmiljø er det viktig at barn får varierte og positive erfaringer med å bruke språket som kommunikasjonsmiddel, som redskap for tenkning og som uttrykk for egne tanker og følelser (KD, 2011, s. 35). De voksne som arbeider i barnehagen skal gå foran som språklige rollemodeller, og være bevisst denne forbildefunksjonen for hvordan en lytter, gir konstruktiv respons og bruker kroppsspråk og talespråk.

En rekke studier viser at det er store forskjeller i barnas språklige kompetanse og at dette avhenger av barnehagens pedagogiske arbeid med språkutvikling. Noen barnehager er preget av et rikt språkmiljø der alle barn engasjeres i stimulerende samtaler, aktiviteter, lek og samspill, mens andre barnehager har lite språklig stimulerende samhandling mellom personalet og barna (St.meld.19, 2.2).

St.meld. 19 som kom i mars 2016 peker på at det er stor variasjon i kvaliteten i barnehagene og at det er en utfordring at barn mangler norskspråklig kompetanse ved skolestart.

Kvaliteten i barnehagen avhenger i stor grad av kompetansen til de ansatte og at det arbeides for å skape et godt språkmiljø.

For at barna skal få et rikt språk er det nødvendig å samtale om opplevelser, tanker og følelser (KD, 2011, s. 40). I 2009 ble det publisert temahefter til alle fagområdene i Rammeplanen med mål om å bedre kompetansen til personalet for økt kunnskap om ulike sider i arbeid med språkutvikling og språkstimulering. Jeg mener at med mer kunnskap vil motivasjon for samarbeid, læringsutveksling og refleksjon bidra til å øke kvaliteten i det daglige arbeidet.

I Rammeplanen (KD, 2011, s. 40) står det skrevet: ”Å samtale om opplevelser, tanker og følelser er nødvendig for utvikling av et rikt språk”. Vi vet at samtaler med barn er viktige, men kan en definere en samtale som god eller dårlig? I Hagtvets ”Språkstimulering” (2004) drøftes det hvordan samtaler holdes i gang med ja-nei-spørsmål. Denne typen spørsmål kan føre til en begrenset form for språklig stimulans, men kan også hjelpe usikre barn til å delta i samtalen da det krever mindre språklig kompetanse (s. 125). Dette synes jeg er interessant, og det viser at det er vanskelig å definere en samtale som god eller dårlig, da det kan være ulike hensikter med kommunikasjonsformen. I oppgaven vil jeg ikke komme med en definisjon på god eller dårlig samtale, men heller rette blikket mot hvordan en kan være en god dialogpartner, samt hvordan en kan arbeide for å invitere barn inn i samtaler.

1.1 Problemstilling

Som fremtidig barnehagelærer ønsker jeg å være bevisst min rolle som et språklig forbilde. Jeg ønsker derfor med denne oppgaven og trekke frem den ”glemte” læringsarenaen, altså måltidet og belyse ulike sider av samtaler med barn. Med utgangspunkt i dette har jeg kommet frem til følgende problemstilling:

”Hvilke samtalekulturer finner vi i barnehagen under måltidsituasjoner?”

Jeg har tatt utgangspunkt i sosiokulturell læringsteori for å forstå samtalekultur. Denne teorien bygger på at barn lærer språk gjennom å bruke språk, og samtaler vil da være et godt verktøy til å lære språk. Samtalekultur forstår jeg som ulike samtalemønstre mellom barn og voksne. Berit Bae (2009, 2012) snakker om trange eller romslige samspillsmønstre, dvs. hvordan barna inviteres inn i samtalene og hvordan samtalene kan holdes i gang med barna som sentrale deltakere (Bae referert i Sandvik, Garmann & Tkachenko, 2006-2014, s. 31). Mitt perspektiv inn i oppgaven var å se på de uformelle hverdagssamtalene under måltidet, og for å beskrive samtalekulturen undersøkte jeg turveksling – hvor mange ytringer som deles i samtalen, om de brukte situasjonsavhengig eller situasjonsuavhengig språk og om samtalene var kognitivt utvidende.

1.2 Tidligere studier

Jeg har i min søken etter tidligere forskning på feltet benyttet meg at høgskolens bibliotek og søkt via Wikipedia, Google og Bibsys. Søkeord var blant annet samtale med barn,

---

bordsamtale, samtalekulturer og hverdagssamtale. Jeg har også brukt engelske søkeord som *child conversation*, *mealtime conversation*, og *speech genres*. Ut i fra mine søk fant jeg mange kilder og oppgaver om samtaler. For å finne tidligere studier på dette feltet har det vært nødvendig å se på forskning gjort i, og utenfor Norge. Disse studiene er også gjort i andre samtalsituasjoner enn måltidsituasjon for å kunne trekke paralleller i ulike kontekster.

Margareth Sandvik, Nina Gram Garmann og Elena Tkachenko (2006-2014) har i sin synteserapport definert forskjellige samtalemønstre basert på ulike studier gjort i Norge, Sverige og Danmark. Deres undersøkelser har hatt fokus på hvordan barn lærer i samtaler og hvilken rolle den voksne har for stimulering av barns læring i samtalene. De har støttet seg til teori av Gjems og Løkken (2011) som viser til at de voksne bruker ulike strategier for å invitere barn inn i samtaler. Bae (2009, referert i Sandvik, Garmann og Tkachenko, s. 31) har studert samtaler under måltidet og blant annet funnet ulike samtalemønstre som hun definerer som *trange* eller *romslige*. Bae viser hvordan samtalemønstre gir ulik kvalitet i kommunikasjonen mellom barn og voksne og mener at *romslige* samtalemønstre er viktig for barnas deltakelse i samtalene. I *romslige* samtaler gis barna anledning til å være sentrale og deltakende på sine egne premisser, og samtalene er preget av gjensidig turveksling. De *trange* samtalemønstrene handler om at barna får begrensede muligheter til å komme med innspill og mer krevende kommunikasjon (ibid.) I synteserapporten viser de til en av studiene til Gjems (2011) angående spørsmål de voksne bør stille i samtaler med barn. Åpne og lukkede spørsmål hadde stor betydning for hvor mange turvekslinger en fant i samtalene. Det var i studien en klar overvekt av lukkede spørsmål og det viste seg at voksne hadde langt flere og lengre turer under samtalene. *Romslige* samtalemønstre vil i stedet hatt preg av flere åpne spørsmål. I studien til Gjems fant en flest ”hva-spørsmål” som oppfordret barna til å beskrive eller fortelle om noe. ”Hvorfor –spørsmål” ble sjelden stilt og gjerne i en sammenheng med at de voksne visste svaret på forhånd. ”Hvordan-spørsmål” inviterte barna til å reflektere mer over egne synspunkter og førte til mer utforskning rundt svarene (ibid. s. 31).

Vibeke Grøver Aukrust og Catherine E. Snow (1998, s. 221-244) har blant annet gjort en studie hvor de observerte 22 amerikanske familier og 22 norske familier for å se likheter og forskjeller i samtalekultur. Barna ble observert i barnehagen da forskerne ønsket å observere barnas samtaler i rutinepregede hverdagssituasjoner. Om man ser på den amerikanske samtalekulturen så lå fokuset i samtalene på de sjeldne/uvanlige opplevelsene eller hendelsene. Forskningen viste at de ikke var like opptatt av små vanlige hendelser som

---

skjedde i de daglige rutinene fra for eksempel barnehagen. I de amerikanske familiene fant man i samtalelangt flere forklaringer for individuell atferd og følelser enn i de norske familiene. (Aukrust & Snow, 1998, s. 221-244). Aukrust og Snow fant at lengden på samtalelangt var ganske likt i begge kulturer, og at den vesentlige forskjellen var at de voksne amerikanske forklarte mer, responderte mer og etterspurte mer refleksjon og forklaringer enn de norske voksne. De amerikanske barna ble oftere tilbudt forklaringer enn de norske barna som var i alderen 3 år. Disse barna hadde allerede en historie av språklig sosialisering som gjorde de mer aktive (ibid.).

Vi ser at norske familier bygger på folkelige modeller basert på tradisjoner, og de amerikanske går i retning av Piaget i deres forståelse av utvikling. De ser på barn som individuelle forskere som forsøker å skape sin egen verden. Vil den amerikanske ”modellen” bidra til bedre språksosialisering og gi barna en bedre skolestart, sett i et skoleperspektiv? De amerikanske barna ble utfordret mer kognitivt ved at de reflekterte mer og ved at deres konversasjoner dreide rundt ”verden utenfor seg selv”. Målet med studien til Aukrust og Snow var å se om måltidet var en arena som synliggjorde sosiale kulturelle muligheter mellom narrative og forklarende samtaler. Både fortellinger og forklaringer gir barn muligheter til å utvide språket i deltakelse. (Aukrust & Snow, 1998, s. 221-244).

Måltid er en viktig setting i familien og kan lett knyttes, og ses i likhet med familiens aktivitet rundt måltidet. I boka *Beginning Literacy with Language* (Cote, 2001, s. 205 – 221) er det trukket frem en studie hvor forskerne mente at det ville være en vesentlig språkutvikling for barna under måltidet. Ved måltidet er det få forstyrrelser da alle sitter, og er involvert i forhåpentligvis en hyggelig aktivitet. Hver voksen sitter med en liten gruppe barn og kan lytte, stille spørsmål og ”velge tema” og passe på at alle får bidra. Samtalen kan være en kilde til underholdning, og den voksne kan her utfordre barna til å strekke språket ved å stille spørsmål om hendelser i fortid eller fremtid. Barn blir utfordret når det de skal fortelle ikke er observerbart, og de må ”lene” alt på språket. I studien ble det blant annet sett på organiseringen av barn og voksne under måltidet, hvilket språkmønster det var i forhold til andre rutinesituasjoner, samt strategier som oppmuntret barn til samtale. (ibid.). Et av målene med studien var å se om barna brukte ”non-present” talk, dvs. et situasjonsuavhengig språk. Det kan være samtaler om fortid eller fremtid og kan inkludere fortellinger. Ved å bruke et situasjonsuavhengig språk vil de muntlige ferdighetene i språkutviklingen samt utvikling i leseferdigheter styrkes. Et av funnene var at der de voksne satt stille ved bordet var barna involvert i fler situasjonsuavhengige samtaler enn der de voksne sirkulerte. Barna

brukte også et mer situasjonsuavhengig språk med de voksne enn med de andre barna. Der det var stasjonære voksne tilstede ble barna mer, og oftere oppmuntret til å fortelle. Dette kan tyde på at organiseringen av måltidet og den voksnes tilstedeværelse har mye å si for hvordan barna interaktiveres i samtalene og hvordan de bruker språket (Cote, 2001, s. 205-221).

I en oppsummering av tidligere studier så ser vi av Synteserapporten (2006-2014) at det er lagt vekt på ulike samtalemønstre. Trange eller romslige samtaler kan vises i form av åpne eller lukkede spørsmål. Hvordan barna inviteres inn i samtalene er relevant for å se om voksne gir barna begrensninger eller muligheter for deltakelse på sine egne premisser. Aukrust og Snow (1998) har sett på samtalekulturen blant norske og amerikanske barn i ulike kontekster som barnehage og hjemmet. Deres studie viser at samtaler med norske barn er sterkt preget av de hverdagslige temaene og at amerikanske barn inviteres til flere kognitivt krevende samtaler gjennom refleksjoner og forklaringer. Cote (2001) trekker blant annet frem situasjonsavhengig og situasjonsuavhengig språk, og at organiseringen under måltidet er spesielt viktig for at barna opplever stasjonære, tilstedeværende voksne som kan bidra til et mer situasjonsuavhengig språk. Dette er noen trekk ved samtalekultur som jeg er nysgjerrig på og ønsker å bygge oppgaven videre på i min teori- og metodedel.

2. Teoretisk forankring

Tema for denne oppgaven er samtalekulturer under måltidsituasjoner. Jeg har gjort søk i tidligere forskning, og ut i fra dette gjort et utvalg av teori som danner utgangspunktet for oppgaven. I valg av teori har jeg latt meg inspirere av Liv Gjems og Gunvor Løkkens (2011) forskning – barns læring om språk og gjennom språk. I 2011 ga de ut bok med stort fokus på hverdagsamtalen og hvordan barn inviteres inn i samtaler. I boken er funn presentert blant annet i en tabell (s. 58) som ble utgangspunktet for tabellene jeg har brukt og hvilke kategorier jeg observerte etter samt hvordan jeg ønsket å samle inn data.

Jeg støtter meg også til Bente Eriksen Hagtvet (2004) perspektiver på kognitivt utvidende samtaler, situasjonsavhengig og situasjonsuavhengig språk.

Jeg har trukket frem Vygotsky som en sentral teoretiker i sosiokulturell læringsteori da jeg mener hans syn på samspill, språk og kommunikasjon er svært relevant for min problemstilling. Vygotsky var opptatt av språk som redskap for tenkning og så på læring gjennom samtalen som en sosial prosess.

2.1 Samtalekultur

Aukrust og Snow (1998) viser til hvordan forskjeller og likheter i kulturen er med på å definere det språklige miljøet og barns deltakelse i samtalen rundt måltidet. I Norge er vi opptatt av tradisjoner og hvordan vi kan være en god borger. I studien til Aukrust og Snow så ser vi at i norske familier er det en kultur for å snakke om hvordan vi skal fungere sosialt. Samtaletema dreier ofte i retning av sosiale handlinger og hva som har skjedd i barnehagen i dag, og de norske familiene har en samtalekultur som peker mot det hverdagslige. Aukrust og Snow hadde fokus på hvordan samtalekulturer ved måltidet fungerte som kulturelle ressurser for norske og amerikanske barn. Om en ser på funnene ser en at de norske hadde flere hverdagslige samtaler og at disse funnene er definert som deskriptive, det vil si en kvantitativ forskning. Samtalen i de amerikanske familiene var preget av forklaringer som er knyttet til kausalitet, det vil si forklaringer av en hending eller et fenomen, og samtaler om årsak eller virkning av dette (s. 221-246).

Aukrust og Snow har definert fortellinger som samtaler med en kombinasjon av minst to hendelser langs en tidslinje, mens ”forklaringer” dreier seg om å gjøre noe kjent eller

---

forståelig når det er indikasjoner på at noe ikke er forstått i dialogen. I talespråket er dette to kvaliteter som peker mot situasjonsuavhengig språk og språklig bevissthet (Høigård, 2006, s. 160). Hagtvet (2004) har i boka ”Språkstimulering” et kapittel om språklig bevissthet. Jeg ønsker ikke å gå dypt inn i denne språklige termen da dette handler mer om språket som system, men en kort definisjon handler om at en kan se språket utenfra. En ser på språket som et objekt ved at en analyserer ytringer og ord i mindre enheter (s. 235).

Aktiv språklig dialog har innenfor rutiner og hverdagssituasjoner en viktig utviklingsfremmende betydning i barns liv. Barn opplever flest hverdagssituasjoner og det språklige samspillet i disse situasjonene er mulig det viktigste stillaset i barns utvikling (Hagtvet, 2004, s. 123-127). Begrepet støttende stillas kommer fra Jerome Bruner som mente at den voksne tilpasser opplæring i forhold til det nivået barnet er på. Barn trenger hjelp til å strekke seg for å nå et visst nivå, og dette stillaset tas vekk når barnet etter hvert klarer å arbeide selvstendig. Dette synet bygger på Vygotskys teori om den proksimale utviklingssonen – at barnet er i stand til å utføre handlinger i samspill med andre før det er i stand til å utføre det alene. Stillaset støtter rutinesituasjonene og det språklige samspillet. Dette vil gi trygghet til å utforske og ta i bruk nye språklige ferdigheter. En av de aller mest studerte rutinesituasjoner er samtalen under måltidet, da dette ofte er et sosialt høydepunkt og en arena for utvikling av språklig og sosial kompetanse. Under måltidet kan en studere hvordan barn lærer språk og se på kulturelle og sosiale variasjoner (ibid.).

2.1.1 Hverdagssamtalen

Hverdagssamtalen defineres som ”alle samtaler som finner sted i ulike situasjoner der det foregår aktiviteter som er kjente og dagligdagse i en gitt kultur” (Gjems, 2011, s. 48).

Vygotsky (1981) mener at hverdagssamtalene er den viktigste kanalen for overføring av språk og kunnskap (Gjems, 2011, s. 30). Det er denne formen for språklige interaksjoner vi finner mest av i barnehagen, og disse samtalene finner spontant sted i alle ikke-planlagte interaksjoner mellom barn og mellom barn og voksne. Dette er samtaler som finner sted under lekaktiviteter, under måltider, i garderoben og på badet. Hasan (2002a, referert i Gjems, 2011, s. 44) mener hverdagssamtalene er viktige læringsarenaer fordi de er så alminnelige. Det er også samtaler som foregår gjennom hele barndommen. En kan undre seg hvorfor denne arenaen blir så lite omtalt i forskning, utdanning og praksis, når en antar at det er den mest omfattende læringsarenaen i barnehagen. Barn lærer fra de er små, og hele

---

utdanningssystemet forutsetter god språkmestring hos barn fordi språket har en sentral funksjon i det å organisere erfaringer. Det inngår og som et sentralt element i all kognitiv aktivitet (ibid.). Vygotsky var opptatt av barns læring i det sosiale hverdagslivet, og at barns læring om dagliglivets språk ville ha konsekvenser for livslang læring. Jeg mener dette er et godt grunnlag for å gi hverdagssamtalene mer oppmerksomhet i studier av barns læring i barnehagen, og jeg ønsker spesielt å trekke frem måltidet som en viktig språkarena for hverdagssamtalen.

2.1.2 Måltidsituasjon

Samtaler under måltidet i barnehagen vil ikke alltid foregå ved et bord inne på barnehagens avdeling, men også ute i ulike kontekster. I oppgaven er den generelle bordsamtalen også nevnt, da jeg setter noen likhetstegn mellom denne samtalen og samtalen som foregår ved bordet under et måltid. Min datainnsamling handler derimot kun om samtaler som foregår ved bordet i måltidsituasjon inne på barnehagens avdeling.

Voksne med sans for humor, latter og selvironi skaper et klima der det er høyt under taket for barnas egen humorutforskning. De voksne avgjør om måltidet skal handle mest om å sitte fint og spise opp maten eller om måltidet også blir en sosial arena med fortelling, samtale og diskusjon. (Høigård, Mjør & Hoel, 2009, s. 8)

Vi leser av sitatet at de voksnes syn på måltidet har en stor betydning, og det er nok ikke uten grunn at bordsamtalen er en av de aller mest studerte rutinesituasjonene. Måltid er viktig i de fleste hjem og en ser at det språklige samspeillet er spesielt aktivt i denne situasjonen, og vil være en arena hvor man blant annet opplever og ser kulturelle forskjeller (Hagtvet, 2004, s. 126). Hagtvet viser til Ochs (1986) når hun nevner at gjennom bordsamtalen blir barna både sosialisert *til* å bruke språket og sosialisert *ved* at de bruker språket. Under bordsamtalen kan temaet være situasjonsavhengig eller situasjonsuavhengig og dermed gi samtalene språklige erfaringer på ulike nivåer. De yngste kan også delta i samtalen ved at det er en nær ”her-og-nå” kommunikasjon. Det kan være krevende for de yngste å snakke om ”der-og-da”, da dette handler om desentrering, dvs. forstå og snakke ut fra andres kommunikasjonspremisser (Hagtvet, 2004, s. 128). I et ”der-og-da” språk kan ikke barnet benytte seg av blick, kroppsspråk eller peking, men må erstatte utpekende ord med innholdsord. De må sette ord på, og verbalisere alt som skal formidles. Det innebærer at de må kunne verbalformene preteritum og futurum. For at barnet skal stimuleres i denne utviklingen kan en invitere barnet inn i små dialoger om hva som skal skje, og om hva som har skjedd (Høigård, 2006, s. 160).

Eldre barn og voksne kan i slike situasjoner fungere som et støttende stillas og lede de yngre barna til å samfortelle hendelser og opplevelser (Hagtvet, 2004, s. 128). Det vil allikevel være forskjeller i synet på å modellere under samtaler. Hagtvet peker på en studie gjort av Blum-Kulka (1993) som sammenlignet bordsamtaler i jødiske familier i Israel og amerikanske familier fra USA. Det ble sett på hvordan narrativer ble fortalt, og i Israel ble fortellingene skapt ved samfortelling og de var opptatt av det kollektive rundt bordet. I USA var barna mer opptatt av å se seg selv som forteller og ”den som har ordet”, og de mente det var forstyrrende med bidrag eller støtte fra et annet familiemedlem (ibid., s. 130). Dette sier noe om at små kulturelle forskjeller og hva som vektlegges kan gi utslag i de ulike kommunikasjonsmønstre som de voksne bringer videre til barna, og gjenspeiles i barnas egen språkbruk (ibid.).

2.2 Sosiokulturelle læringsteorier

Sosiokulturell læringsteori forstår jeg slik at vi lærer og utvikler oss i samhandling med andre. Fra et sosiokulturelt perspektiv vil kunnskap bli konstruert gjennom samhandling, og at det å lære bygger på sosiale prosesser. Vi studerer barn som aktive deltakere i sine læreprosesser, og våre oppfatninger er at barn lærer gjennom interaksjon med andre i sosiale fellesskap. De skaffer seg kunnskap om andre mennesker, omgivelsene og seg selv gjennom ulike aktiviteter der språk er en sentral faktor. Gjennom samtaler deler vi blant annet synspunkter, erfaringer og ideer med hverandre. Sett i lys av de sosiokulturelle teorier defineres læring som en grunnleggende sosial prosess. Med sosial prosess menes den relasjonen som vi finner mellom mennesker og de historiske og kulturelle sammenhenger der læring skjer. Som pedagog kan det være utfordringer i å utvikle gode måter å invitere og støtte barns deltakelse på (Gjems, 2011, s. 12-17). For å knytte dette til problemstillingen ser jeg det slik at en støtter barns aktive språklige deltakelse ved å veilede, stille spørsmål som åpner opp for videre samtale, og ved å reflektere og undre seg sammen over felles opplevelser.

Vygotsky mener at språket er å betrakte som et redskap for å tilegne seg kunnskaper og kultur. En ser at i hans teori er man mer opptatt av prosessene enn selve utviklingsstadiet barnet er på. Han mener at utvikling skjer i samspillet *mellom* barn og voksne – at en lærer i en sosial kontekst. Utviklingen går fra det sosiale til individet, og en kan få hjelp av en

voksen eller et annet barn. I følge Vygotsky kommer tankene til uttrykk gjennom ord, men blir også skapt gjennom dem. Ord og tanker danner en helhet (Imsen, 2005, s. 282-283).

Jeg ser det slik at ved å være bevisst på hvordan en snakker *til* og *med* barn gjør at barnet kan oppleve gjensidig tillit slik at barnet ikke føler usikkerhet dersom vi sier en ting, men kroppsspråket sier noe helt annet. Vygotsky var opptatt av læring i samspill ved at barnet kan få hjelp av en voksen til å nå nærmeste utviklingszone. I lys av Vygotskys syn mener jeg det er viktig å vise skjønn når voksne hjelper og veileder barn slik at en ikke blir for autoritær i spillet, og at man er bevisst på hvordan en bruker kroppsspråket og stemmen i samtaler med barn. Dette synet på læring finner jeg interessant og ønsker å undersøke dette nærmere ved observasjoner i barnehagen.

Som metode for undersøkelsen valgte jeg strukturerte observasjoner i måltidsituasjon, og ville å ha fokus på ulike samtalemønstre samt se nærmere på samarbeidet mellom barn og voksen som jeg knytter til Bruners teori om det ”støttende stillas” og Vygotskys teori om ”nærmeste utviklingszone”. Utgangspunktet for observasjonene ble Gjems tabell (2011, s. 58). Deres tabell var omfattende med syv kategorier, og jeg valgte å avgrense til fire kategorier som jeg mente var viktige for problemstillingen og det jeg var opptatt av. Disse fire kategoriene - situasjonsavhengig og situasjonsuavhengig språk, minimal respons og voksensamtalen bygger blant annet på de trekkene som er beskrevet tidligere under samtalekultur og samtalemønstre.

---

3. Metode

Min problemstilling for oppgaven lyder: ”Hvilke samtalekulturer finner vi i barnehagen under måltidsituasjoner?” og mitt valg av metode for datainnsamling var strukturerte observasjoner i barnehagen under måltidet. Dalland (2012) sier at en observasjon, eller det å bli observert kan virke skremmende og at en bør bruke god tid til å bli kjent med feltet (s. 191-192). For denne oppgaven valgte jeg en barnehage hvor jeg var kjent, der kontakten og relasjonene var etablert. Jeg mente at dette ville gjøre det lettere å forstå feltet som skulle observeres samt at jeg allerede hadde en innsikt i de etablerte rutineene for denne barnehagen, da spesielt måltidsituasjonene.

3.1 Førforståelsen

Hermeneutikk betyr ”fortolkningslære” og er en vitenskapelig metode for å gjøre historisk forskning og tolkning like troverdig som naturvitenskap (Sagberg, 2014, s. 42). Under datainnsamlingen var det viktig å analysere og tolke basert på datamaterialet og ikke la meg styre for mye av forhåndsantagelser. Jeg ønsket å finne ut om samtalemønstre, hvem var språklig aktive og hvordan ble barn veiledet til å bidra i samtaler. Min førforståelse er at måltidet skal, ifølge mange voksne, være en rolig arena uten for mye prat, og med bakgrunn i dette ønsket jeg å studere hvilket læringspotensial som ligger i hverdagssamtalen. Jeg ønsket å observere barna i vanlige omgivelser og benytte den kvantitative metoden for å registrere antall ytringer i de ulike kolonnene og kvalitativ metode til å reflektere over, og beskrive konteksten rundt ytringene (Løkken & Søbstad, 2006, s. 31-42).

3.2 Bruk av metode

Når en skal bestemme seg for bruk av metode kan det være greit å ha forkunnskap om begrepene kvalitativ og kvantitativ metode. En bør være bevisst på hva en skal observere for så å vurdere hvilken metode som egner seg best. I noen tilfeller kan det være nyttig å benytte seg av begge metoder – metoder som kan utfylle hverandre. Ved å bruke flere metoder kan en også få vite mer om det en ønsker kunnskap om (Løkken og Søbstad, 2006, s. 33-56). Kvantitative metoder er det som angir mengde eller grad. Denne metoden krever stor nøyaktighet og svært kontrollerte forhold. I oppgaven så jeg det hensiktsmessig å benytte begge metoder. Prinsippet jeg har fulgt for datainnsamlingen er strukturerte observasjoner

---

med forhåndsdefinerte kategorier. Jeg hadde i tillegg feltnotater som ble analysert gjennom en kombinasjon av kvantitativ og kvalitativ analyse. Jeg valgte observasjon som metode da jeg syntes dette var en god måte for meg å fange opp de ulike samtalemønstrene. Under observasjonen måtte jeg iaktta samtaler mellom flere, noe som krevde veldig konsentrasjon samtidig som jeg skulle lytte for å få med meg ytringene og deretter føre dataene inn i skjema. Jeg ville observere *samspeillet* mellom barn og voksne og mente at observasjon ville være en god metode. Jeg kunne også brukt videofilming, men dette synes jeg ble for omfattende og jeg mente at jeg ville klare å få frem de dataene jeg ønsket under observasjon og som ville gi svar til min problemstilling. Løkken og Søbstad (2006) viser til Tomas Arvidsson (1974) som i sin bok om observasjon mener at en i arbeid med barn ikke kan være objektiv. Vi ser og oppfatter verden forskjellig og man kan spørre seg om det vi observerer er det virkelige (s. 30-31). Under observasjonene hadde jeg en passiv og distansert tilskuerrolle. Det skulle være en åpen observasjon - de var klar over at de ble observert slik at de ikke ville føle seg lurte, eller tro at jeg var ”ute” etter å sverte noen. De ble informert om at det var samtalen mellom barn og voksen jeg hadde fokus på, men ikke spesifikt hvilke kategorier jeg hadde valgt (Løkken & Søbstad, 2006 s. 50). Jeg observerte frokost, lunsj og ettermiddagsmat, slik at jeg fikk med meg variasjonene i måltidene. Av praktiske årsaker valgte jeg å avgrense observasjonene til to avdelinger innen den samme barnehagen. Observasjonene foregikk i en to-ukers periode. Den første uken ble brukt til pilotundersøkelser og observasjon av avdeling 1. Uke to benyttet jeg til observasjoner av avdeling 2.

Pilot-observasjoner ble foretatt for å få en innsikt i hva slags samtalekultur jeg ville finne blant voksne og barn på avdelingen. Dette ga meg også nyttig informasjon om hvor lang tid, og hvor mange barn og voksne det var hensiktsmessig å observere samtidig under måltidet. På bakgrunn av teori og pilotundersøkelsene, kartla jeg hvilke kategorier jeg ønsket å bruke i observasjonsskjemaet.

Tabell i observasjonsskjemaet

Kategorier	Frokost		Lunsj		Ettermiddagsmat		SUM
	Barn-	Voksen-	Barn-	Voksen-	Barn-	Voksen-	
Situasjons- avhengig							
Situasjons- uavhengig							
Minimal respons							
Voksensamtale							

Datamaterialet ble registrert i tabeller, og refleksjoner og tolkninger ble registrert i loggbok umiddelbart etter observasjonene. Observasjonene ble gjennomført på to avdelinger over to dager, og jeg observerte tre ulike måltidsituasjoner.

I observasjonsskjemaet og tabellen ville jeg benytte kvantitativ metode for å registrerte antall ytringer/invitasjoner samt hvilke kategoriene de hørte under. Ytringer som er registrert vil være den første ytringen som leder inn til en samtale, bortsett fra kolonnen *minimal respons*, det er ytringer uten oppfølging. Det vil derfor ikke være registrert et eksakt antall turer i samtalene. Dette ble for omfattende da jeg ikke brukte videofilming som metode. Jeg har valgt å bruke begrepet ytring og ikke invitasjon i tabellene. Den kvalitative metoden gikk ut på å notere tanker og refleksjoner rundt de kvantifiserbare dataene for å belyse og forstå disse ytterligere.

Den første kategorien er *situasjonsavhengig språk* og dette har jeg tolket som her-og-nå ytringer. Dette kan være ytringer hvor misforståelser og begreper blir forklart. Jeg registrerte også ytringer relatert til mat samt atferdsregulerende kommentarer under denne kategorien. Kategori to er *situasjonsuavhengig språk* hvor jeg blant annet har registrert ytringer i et der-og-da språk. Dette er samtaler hvor språket er mer avansert, krever refleksjoner og hvor handlinger erstattes med innholdsord. Her kan de voksne oppfordre barna til å fortelle uten å støtte seg til kroppsspråk eller utpekende ord, og de vil da lene alt på språket.

I kategori tre tolket jeg ytringer med *minimal respons*. Det var samtaler som ikke var kognitivt utvidende. Her så jeg etter oppfølgingsytringer og om det bidro til flere turer.

Fjerde og siste kategori – *voksensamtale*, synes jeg var viktig for å se nærmere på den voksnes tilstedeværelse – mentalt og fysisk. Det ble registrert hvor ofte de voksne samtalte sammen og konteksten rundt dette. Jeg var nysgjerrig på om barnas oppmerksomhet ble avbrutt av ikke-stasjonære voksne eller ved at de voksne samtalte med hverandre?

3.3 Feilkilder

En mulig feilkilde og utfordring med mitt metodevalg var dobbelkategorisering. Det vil si ytringer som var utfordrende å analysere i én bestemt kategori. Dette var blant annet komplimenter som ”dette var kjempegodt”, eller irettesettelser som ”spis grønnsakene også” og kunne vært registrert i kategorien *situasjonsavhengig språk* da dette handlet om her og nå, men også i kategorien *minimal respons* da jeg tolket dette som ytringer der det ikke førte til påfølgende turer. Utfordringen med de ulike kategoriene førte også til utfordringer i analysedelen og det ble nødvendig å gjøre et konsekvent valg når det gjaldt de ulike ytringene. Som et eksempel valgte jeg å tolke ytringene som nevnt ovenfor innenfor et tema direkte knyttet til måltidet og registrerte de da i kategorien *situasjonsavhengig språk*.

En annen mulig feilkilde var mine ulike roller i barnehagen. Å være observatør og student i praksis var utfordrende. At jeg hadde en relasjon til barn og voksne gjorde det sårbart og terskelen for å bli forstyrret under observasjonene var lav. Min førforståelse og tidligere arbeidserfaring var også en viktig faktor til at observasjonene ble basert på mine valg av det jeg fant interessant. Da jeg har valgt å ta utgangspunkt i to avdelinger innen samme barnehage, vil oppgaven kun være representativ for denne barnehagen. Det er og viktig å tenke på at jeg kun har sett en brøkdel av alle samtalene som finner sted i barnehagen til enhver tid.

3.4 Etiske vurderinger

Barnehagen jeg benyttet til min bacheloroppgave har fire avdelinger, med 20 ansatte og 15-20 barn pr. avdeling. Dette er en barnehage som ligger sentralt på sør-østlandet og i en kommune med tett befolkning. Jeg sendte ut en forespørsel til styrer av barnehagen hvor jeg la frem tema for min bacheloroppgave og med ønske om å observere i deres barnehage. De pedagogiske lederne underrettet foreldrene om at jeg skulle observere deres barn i barnehagen som en gruppe og at det ikke ville fremkomme personlige opplysninger i

oppgaven. Når en observerer og samler personlig informasjon om barn er det strenge lovbestemmelser og all dokumentasjon ble behandlet konfidensielt (Løkken & Søbstad, 2006, s. 21). Jeg var opptatt av taushetsplikten og mine notater og registreringer ble anonymisert i skjema og loggbok.

4. Presentasjon av data og drøfting

I dette kapitlet ønsker jeg å vise til funn basert på situasjonsavhengig- og situasjonsuavhengig språk, minimal respons og voksensamtale. Disse funnene vil til slutt i kapitlet drøftes opp mot problemstillingen og det teorigrunnlaget jeg har valgt for å gi svar på min problemstilling.

4.1 Funn fra måltidsituasjoner

Problemstillingen for oppgaven er: *"Hvilke samtalekulturer finner vi i barnehagen under måltidsituasjoner?"* Observasjonene hadde som mål å studere samtalemønstre og hvordan barna inviteres inn i samtale. Barna var mellom 2 og 5 år og var ikke inndelt i alder under måltidene. Da jeg skulle observere plasserte jeg meg i et hjørne slik at jeg kunne observere uforstyrret. Det ble observert ca. 20 minutter under hvert måltid. Jeg hadde på forhånd gjort et strategisk valg av hvilke barn og voksne jeg ønsket å observere. På avdeling 1 hadde jeg fokus på ett bord da rommet var organisert med grupper slik at det satt én voksen ved hvert bord med 5-8 barn. Avdeling 2 var organisert slik at alle barn og voksne satt sammen ved ett langbord. Jeg så det svært utfordrende å observere hele gruppen, slik at jeg hadde fokus på 2 voksne som satt nært hverandre og barna som satt tett ved. I tabellen under ser en de fire kategoriene for undersøkelsen i venstre kolonne og den øverste raden viser måltidsituasjon. Ytringene går fra barn til voksen og voksen til barn. Det er ikke tatt med ytringer fra barn til barn. Jeg har også presentert dag 1 og 2 samlet i tabellene.

4.1.1 Tabell 1 – Avdeling 1

Kategorier	Frokost		Lunsj		Ettermiddagsmat		SUM
	Barn-	Voksen-	Barn-	Voksen-	Barn-	Voksen-	
Situasjonsavhengig	14	36	9	20	8	22	109
Situasjonsuavhengig	6	14	7	14	4	15	60
Minimal respons	3	7	4	6	4	2	26
Voksensamtale		6		3		5	14

Tabell 1. Oversikt over totalt antall ytringer fordelt på observasjoner avdeling 1, over to dager. Frokost, lunsj og ettermiddagsmat.

I tabell 1 ser vi at under frokost er det 36 ytringer fra voksen til barn og 14 ytringer fra barn til voksen i kolonnen for *situasjonsavhengig språk*. Dette måltidet består av brødmat slik at det er mange benevninger om mat samt en del atferdsreguleringer. Dette var ytringer som ”er du trøtt?”, ”er du ikke sulten i dag?”. Mine funn for *situasjonsuavhengig språk* viste at det ble mange lukkede spørsmål som ble besvart med ja-, nei-svar. De åpne spørsmålene med hvordan-, eller hvorfor-, ble besvart av de eldste og mest språklig aktive barna. Dag 1 var tur-dag, så det ble noen forklaringer om hva de skulle gjøre på turen. De voksne hadde 7 ytringer med *minimal respons*. Dette var ytringer som å-ja-, så fint-, som førte til kun 1-2 påfølgende turer. Det er registrert 6 *voksensamtaler*. Dette var stort sett samtaler med foreldre som leverte sine barn, og dette kunne bli samtaler med mange turer.

I kolonnen for lunsj er det færre ytringer fra voksen under *situasjonsavhengig språk*. Under lunsj var det flere ytringer på atferdsregulering enn benevning av mat. Barna spurte om ting som de voksne forklarte betydningen av, og samtalene hadde noe flere turer. Det *situasjonsuavhengige språket* handlet mye om hva de skulle gjøre når de skulle ut i barnehagen, hva som hadde skjedd dagen før, eller om ting som skulle skje hjemme samme dag. Ytringer med *minimal respons* er ganske lik som under frokost. Det er registrert kun 3 *voksensamtaler* under lunsj.

Under ettermiddagsmaten ser vi at det skiller kun 2 ytringer fra frokost under *situasjonsavhengig språk*. Igjen mange ytringer på atferd, men flere benevninger om mat enn under lunsj. Også en del ytringer på hva barna hadde gjort i utetiden. Dag 1 var tur-dag og

for det *situasjonsuavhengige språket* ble det flere ytringer som gikk på hva de hadde gjort på tur denne dagen. Det er langt færre ytringer med *minimal respons* på ettermiddagen, og her ser vi at barna har flest registreringer. Under *voksensamtalen* ser en 5 ytringer, og her registrerer jeg de fleste samtale mellom foreldre og de ansatte.

4.1.2 Tabell 2 – Avdeling 2

Kategorier	Frokost		Lunsj		Ettermiddagsmat		SUM
	Barn-	Voksen-	Barn-	Voksen-	Barn-	Voksen-	
Situasjonsavhengig	12	44	7	18	12	27	147
Situasjonsuavhengig	5	12	4	10	5	13	49
Minimal respons	4	5	6	8	6	5	34
Voksensamtale		7		8		7	22

Tabell 2. Oversikt over totalt antall ytringer fordelt på observasjoner avdeling 2, over to dager. Frokost, lunsj og ettermiddagsmat.

I tabell 2 leser vi under frokost at det er 44 ytringer fra de voksne og 12 blant barna. Som på avdeling 1, er det *situasjonsavhengige språket* preget av ytringer og benevninger som handler om mat og atferd. Jeg la merke til at når de yngste pekte på maten de ønsket, fulgte den voksne opp med å benevne og sette ord på det barnet pekte på. I kolonnen for *situasjonsuavhengig språk* er det notert 12 ytringer fra voksen og 5 fra barn. Temaene handlet stort sett om hva som skulle skje i dag, eller hadde skjedd dagen før. Noen ytringer gikk også på at det var trøtte under frokosten. Samtalene var preget av få turer.

Under lunsj ser vi at det er lite som skiller de to avdelingene. På avdeling 2 er det 18 ytringer fra voksne og 7 fra barn i det *situasjonsavhengige språket*, og samtalemønsteret er veldig likt som avdeling 1. Det en kan merke seg er kolonnen for *situasjonsuavhengig språk* på avdeling 2. Der er det kun 10 ytringer fra de voksne og 4 fra barna. Dette kan ha noe med organiseringen å gjøre da alle sitter ved ett langbord. I kategorien *minimal respons* er det ingen nevneverdig forskjell på avdelingene og det er ytringer som er preget av kommentarer ”ut i lufta” fra de voksne, og fra barna er det som regel forsøk på invitasjon til samtale uten respons. På avdeling 2 er det langt flere *voksensamtaler* under lunsj enn det er på avdeling 1.

Under ettermiddagsmaten noterer jeg noen flere ytringer på avdeling 2 i kolonnen for *situasjonsavhengig språk*, og temaene rundt samtalene er de samme som for avdeling 1, mange benevninger om maten på bordet. Det er heller ingen stor forskjell i det *situasjonsuavhengige språket*. Også på denne avdelingen handler samtaletema om de hverdagslige tingene som barna opplever i løpet av dagen. Det er på avdeling 2 notert noen flere ytringer i *minimal respons* enn på avdeling 1. *Voksensamtaler* er registrert 7 ganger under ettermiddagsmaten, men her registrerte jeg ingen hentesituasjoner under måltidet på de to dagene.

4.2 Drøfting

Blant mine funn ser jeg at samtalen under måltidet i stor grad er preget av et situasjonsavhengig språk. Det var også tydelig at de språklig aktive barna var de som var mest involvert i samtaler, og fikk mest oppmerksomhet fra de voksne. Samtalene hadde varierende lengde, men jeg registrerte flest lukkede spørsmål som førte til få turer og kort lengde på samtalene. Et annet funn jeg mener er viktig, og som utgjorde en forskjell mellom de to avdelingene var organiseringen av måltidet. Hvordan barn og voksne var plassert ga tydelig utslag i måten de kommuniserte på. Dette er funn som jeg mener er viktige og som jeg ønsker å drøfte videre i oppgaven.

Mine kriterier for *situasjonsavhengig språk* handlet om det som skjedde her-og-nå, at ordene ga barna mening ut ifra konteksten. Når jeg sammenligner avdeling 1 og avdeling 2 var de fleste ytringer relatert til mat; hva de ville drikke, ha på brødskiva, om de var mette, ferdige osv. Frokost- og ettermiddagsmat besto av brødmat og hadde derfor flere benevninger som handlet om mat enn under lunsjen hvor det ble servert varmmat av de voksne. Dette var generelt på begge avdelingene. Jeg la merke til var at det var mange ytringer knyttet til atferd. ”Spis opp maten din”, ”sitt pent”, ”ikke prate så høyt”, ”vær rolige”, ”nå var du flink til å spise”, ”så fint du sitter” – både positive og negative ytringer som gikk på atferd ved bordet. Jeg oppdaget at de fleste samtalene bar preg av få turer, men la spesielt merke til én samtale på avdeling 1, hvor tema var brannbiler etter at et barn ivrig ropte: ”Se, brannbil!” Den voksne kunne her bare ha bekreftet utsagnet, men fulgte opp med å spørre om noen hadde kjørt brannbil, og da meldte flere seg på i samtalen. Dette er ett eksempel som viser hvordan flere barn kan bli sosialisert inn i samtalen ved at den voksne utvider samtalen og som i dette tilfellet førte til langt flere turer. Eksempelet viser også hvordan den voksne

---

inviterer barna inn i samtalen basert på barnas tidligere erfaringer og interesser. Gjems forholder seg til Vygotsky og den sosiokulturelle teorien ved at språk og kunnskap overføres i interaksjonen mellom barn og voksne. Samtalen om brannbilen engasjerte flere barn inn i samtalen med en felles referanse. Det bidro til å organisere erfaringene deres og også føre til språkmestring og språklig samspill. Den voksne var ifølge Bruner et ”støttende stillas” som hjalp barna inn i samtalen (2011, s. 44).

I begge tabellene er det registrert at voksne bruker i stor grad et *situasjonsavhengig språk* - som forklaring og benevning på noe barna spurte om eller pekte på, og språket ble da oftest brukt i en undervisende tone (Palludan, 2007, referert i Sandvik, Garmann & Tkachenko, 2006-2014, s. 32). Dette kan føre til at barna ikke vil komme med egne innspill slik at det ikke fører til videre samtaler med flere turer. Jeg hørte derimot at barna snakket mye seg i mellom, og om jeg skulle registrert disse ytringene ville det kommet frem at barn er mye mer språklig aktive enn det som er presentert i tabellen.

Et *situasjonsavhengig* eller *situasjonsuavhengig språk* er ifølge Hagtvat (2004, s. 216) et misvisende begrep, da hun mener språk alltid får mening av den situasjonen det er en del av. Hun velger allikevel å bruke termene *situasjonsuavhengig* eller *dekontekstualisert* om språk som ikke er forankret i en konkret situasjon i sin teori. Jeg har i min forståelse av dette hatt fokus på språk som ikke handler om her-og-nå situasjoner, og sett etter hvorvidt de voksne inviterer barna inn i samtale der *situasjonsuavhengig språk* er intensjonen. Samlet for begge tabellene har jeg registrert 109 slike ytringer. Det jeg observerer er de hverdagslige tingene som det samtales om: hva de gjorde i går, skal gjøre i morgen, badeland, bursdager og lignende. Dette er samtaler som Aukrust og Snow (1989, s. 221-246) har definert som narrativer eller hverdagslige. I løpet av de 109 ytringene som er registrert har jeg merket meg kun én samtale på avdeling 1, som handlet om det som er beskrevet i studien som forklarende samtale, det vil si en samtale om verden utenfor oss selv. Dette var en samtale mellom en pedagog og ett barn fra en annen kultur hvor samtalen handlet om språk og ritualer knyttet til barnets religion. Her ble det også stilt filosofiske spørsmål rundt forskjeller og likheter i kulturene. De andre barna deltok ikke i samtalen, men fulgte nøye med og fikk på den måten erfare et mer utfordrende språk og kunnskap om andre kulturer selv om de ikke bidro i samtalen. Dette underbygges av Torild Marie Olsen (2015, s. 63-77) som sier at barn som overhører samtaler mellom andre utvikler et ordforråd som gjør dem i stand til å formidle og formulere setninger slik at de kan fortelle fra egne erfaringer.

Samtalen som jeg refererte til i forrige avsnitt, foregikk mellom et barn og en barnehagelærer på avdeling 1. Det som ble mine refleksjoner rundt dette var at det er ganske tilfeldig om, og hvordan barn blir invitert inn i samtaler ut i fra de voksne en har rundt seg og hvordan de sitter under måltidet. Denne barnehagelæreren hadde andre ”briller” på og hun brukte ulike tilnæringsmåter i å samtale med barna. Organiseringen på denne avdelingen var slik at hun satt ved ett bord med 5 barn og hun henvendte seg til alle ved bordet, samt at hun stilte mange åpne spørsmål. Hun var opptatt av å ”strekke” språket ved å benytte mange oppfølgingsspørsmål, samtidig som hun fikk frem ulike kulturelle og sosiale variasjoner i samtalen. Barna ved dette bordet ble sosialisert *til* å bruke språket og sosialisert *ved* at de bruker språket (Hagtvet, 2004, s. 126).

Da jeg noterte i etterkant satt jeg igjen med et inntrykk av at barna ofte viste med ansiktsuttrykk at de forventet en tilbakemelding. Spesielt under lunsj på avdeling 2, var det tydelig når voksne ikke var nærværende. De kunne da ha uttrykk som ”å, ja”, ”mhm”, ”javel” uten ytterligere kommentarer. For at barna skal oppleve de voksne som gode samtalepartnere har det en stor betydning at den voksne har tid til å lytte og til å gi ordentlige svar (Hagtvet, 2004, s. 206). Dette er selvfølgeligheter, men jeg ser mange voksne som ikke er nærværende når de snakker med barna, og det kan gi barna inntrykk av at den voksne ikke er interessert eller tar seg tid til å lytte. Resultatet for den minimale responsen kan ha sin forklaring i at det er fler barn og voksne å forholde seg til under lunsjen, spesielt for avdeling 2, der alle satt ved samme bord, og at den voksne bevisst eller ubevisst ikke tar seg tid til å lytte eller svare på en oppfølgende måte.

Kolonnen for voksensamtalen tar for seg kulturen de voksne hadde for å snakke sammen. Ved frokosten dreide stort sett disse samtalene om beskjeder gitt fra foreldre eller ansatte som informerte hverandre. Under frokosten var dette likt på begge avdelingene. Det viste seg imidlertid å være flest ytringer blant de voksne under lunsj, og dette var i hovedsak inne på avdeling 2, hvor alle de voksne satt ved samme bord. I dette tilfellet kan en se på om ikke organiseringen kunne vært gjort annerledes slik at det ble mer fokus på barna og ikke så mange samtaler blant de voksne. At ikke voksne og barn ser hverandre ansikt-til ansikt kan også gi utslag i hvor lett eller vanskelig det er å føre en samtale med mange turer. Hagtvet (2004, s. 206) tar for seg en annen vinkling for økt nærvær i samspill med barna ved at en lager en regel som sier at voksne ikke skal samtale sammen i rom hvor det er barn tilstede. Jeg mener at organiseringen av rommet vil være et bedre tiltak da det alltid vil være et behov for voksne å snakke sammen av ulike årsaker og i denne settingen mener jeg regelen kan

være vanskelig å overholde og kan i stedet føre til negative følelser eller tanker om å mislykkes. Hvordan organiseringen var på de to avdelingene ble et viktig funn, og dette synes jeg kom tydelig frem på avdeling 1, der de var delt inn i grupper som gjorde at barna fikk mer oppmerksomhet.

---

5. Avslutning/oppsummering

I denne oppgaven har jeg sett på samtaler og hvordan barn inviteres inn i samtaler med følgende problemstilling: ”Hvilke samtalekulturer finner vi i barnehagen under måltidsituasjoner?” Jeg har trukket frem måltidet som en god arena for hverdagssamtalen, og gjennom observasjoner har jeg fått et innblikk i hvilke samtaletemaer som er vanlige i barnehagen og hvordan språket brukes i samspillet mellom barn og voksne. Jeg har i innledningen trukket frem tidligere studier som har dannet en ramme for min oppgave og som har bidratt med ulike synspunkter på samtalekulturer og betydningen av samtaler i barnehagen.

I barnehagen var de generelt gode på å benevne fenomener eller objekter som barna pekte på, og på den måten fikk barna erfaring med begreper. Med denne erfaringen får barna en bedre begrepsdybde ved å assosiere ord med de taktile, visuelle og auditive sansene. De voksne har mange samtaler med få turer slik jeg oppfattet det, og de bruker i stor grad et *situasjonsavhengig språk*. Om en benytter et situasjonsavhengig- eller situasjonsuavhengig språk kan ses ut ifra om en stiller åpne eller lukkede spørsmål, og dette knytter jeg til Baes (2012, referert i Sandvik, Garmann & Tkachenko, 2006-2014, s. 33) definisjoner av romslige eller trange samspillsmønstre. Det var overraskende få samtaler om følelser, filosofiske samtaler eller refleksjoner rundt handlinger og atferd. Etter observasjonene jeg har foretatt overrasker det meg at samtalekulturen vår i så stor grad er preget av situasjonsavhengige samtaler. Samtalene handlet stort sett om de hverdagslige, nære tingene, som er lett å forholde seg til og som det er enkelt å kjenne seg igjen i. Men at barn kjenner seg igjen i de hverdagslige tingene er allikevel bra da det er lettere for de å invitere seg selv inn i samtaler med temaer de henter egne erfaringer fra. De nære, hverdagslige temaene er positivt med tanke på ulike aldersgrupper og store variasjoner i hva det enkelte barn har opplevd. På den ene siden ønsker jeg å trekke frem at så lenge de voksne motiverer barna til å være språklig aktive og bidra inn i samtaler så vil det gi god språksosialisering, men på en annen side ville jeg ønsket at de utfordret samtaletemaene litt mer, spesielt for de eldste. Dette for å skape mer undring og nysgjerrighet inn i samtalene.

”Spør meg om noe du veit at jeg kan svare på!”, ”Spør meg om noe du ikke veit svaret på sjøl!” (Høigård, 2006, s. 66). Dette er sitat fra Høigård som jeg synes treffer veldig, og som jeg kjente godt igjen i observasjonene. Når vi stiller spørsmål som vi allerede kjenner svaret

---

på fra før, kan dette føre til et vanlig og trangt samtalemønster der den voksne spør, barna gir respons på spørsmålet og vi voksne evaluerer svaret. Hvorfor- spørsmål finner en ofte i slike trange samtalemønstre. Om vi stiller et hva-spørsmål vil dette invitere barna til å beskrive eller fortelle om noe og føre til et mer romslig samtalemønster (Gjems, 2011, s. 55). Barna ble ofte stilt kontrollspørsmål som de kunne svare *ja-* eller *nei-* på og fikk da ikke utfordret sine språklige ferdigheter. Fra ett synspunkt vil dette kunne sosialisere de litt språk-svake barna inn i en samtale, men fra et annet perspektiv bidra til at samtalene preges av svært få turer, eller at de blir kjedelige og uengasjerende.

Mitt formål med oppgaven var å se hvilke samtalekulturer som er vanlige og jeg mener jeg har klart å belyse dette med de observasjonene jeg har gjort. En konklusjon vil ikke være svart – hvit, men jeg ønsker å sammenligne mine funn med Aukrust og Snows definisjon av samtalekultur og svar til problemstillingen er at vi i stor grad er preget av en situasjonsavhengig samtalekultur. Hvordan vi inviterer og sosialiserer barn inn i samtaler tror jeg er særdeles varierende ut ifra språklig bevisste og engasjerte voksne. Organisering og plassering av barn og voksen under måltidet er viktig å være bevisst på. Om en ser hverandre ansikt til ansikt har betydning for barn og voksnes tilstedeværelse og for hvordan vi leser hverandres mimikk og kroppsspråk i kommunikasjonen. Datainnsamlingen viser at det er mange samtaler med minimal respons, og jeg skulle gjerne sett at disse hverdagssamtalene skapte enda mer engasjement fra de voksne rundt måltidet. Jeg mener at bord-, og måltid-samtalen er en vel så god språkarena som andre arenaer. Jeg har også gjort meg noen erfaringer om at barn er mer språklig aktive i samtaler med andre barn, enten det er i lek eller under rutinepregede situasjoner som måltidet.

Mitt fokus i valg av metode og kvalitative observasjoner var å kunne se helheten. Disse studiene er ofte mer opptatt av relasjoner mellom mennesker og vil ha større samspillsorientering. I kvalitative studier ser en mer på prosessen individet befinner seg i, noe som gir dybde og forståelse (Løkken & Søbstad, 2006, s. 48). Med tanke på den kvantitative metoden er jeg usikker på om jeg har klart å fange opp alle ytringene og kategorisert disse korrekt. Det vil også være et spørsmål om jeg har tolket og forstått situasjonene så objektivt som mulig i den kvalitative delen. I min refleksjon av metodebruk, så tror jeg at om jeg hadde brukt videoobservasjon kunne jeg ha fanget opp langt flere turer, og sannsynligvis fått mer korrekt analyse av samtalene. Avslutningsvis så vet vi at språk er et stort satsingsområde i barnehagene og jeg håper det legges et enda større fokus på samtale og språkstimulering i den nye reviderte Rammeplanen som vil gjelde fra høsten 2017.

Litteraturliste

Aukrust, V. G. & Snow, C. E. (1998). Narratives and explanations during mealtime conversations in Norway and the U.S. *Language in Society*, 27(2). Lokalisert 15.01.16 på:

http://www.jstor.org/stable/4168833?seq=1#page_scan_tab_contents

Bergsland, M. D. & Jæger, H. (Red.). (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Cote, L. R. (2001). Language Opportunities During Mealtimes in Preschool Classrooms. In D. K. Dickinson & P. O. Tabors (Eds.), *Beginning Literacy with Language*. Baltimore: Paul H. Brookes.

Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (5. utg.) Oslo: Gyldendal akademisk.

Dickinson, D., K. & Tabors, P., O. (2001). *Beginning literacy with language*. Baltimore, Maryland: Paul H. Brookes Publishing CO.

Gjems, L. (2011). Innledningskapittel. I G. Løkken. (red.) & L. Gjems (2011). *Barns læring om språk og gjennom språk: Samtaler i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm

Gjems, L (2011). Hverdagssamtalene – barnehagens glemte læringsarena. I G. Løkken. (red.) & L. Gjems (2011). *Barns læring om språk og gjennom språk: Samtaler i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm

Hagtvet, B., E. (2004). *Språkstimulering: Tale og skrift i førskolealder*. Oslo: Cappelen Forlag as. (60 s.).

Høigård, A. (2006). *Barns språkutvikling: Muntlig og skriftlig*. (2. Utg.). Oslo: Universitetsforlaget. (20 s.).

Høigård, A., Mjør, I., & Hoel, T. (2011) *Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen*. (20 s.). Lokalisert 15. 01. 16 på:

http://www.udir.no/globalassets/upload/barnehage/pedagogikk/temahefter/temahefte-om_sprakmiljo_og_sprakstimulering_i_barnehagen_nynorsk_web.pdf

Imsen, Gunn (2005). *Elevens verden: Innføring i pedagogisk psykologi* (4.utg.) Oslo:

Universitetsforlaget

Kunnskapsdepartementet. (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Departementet.

Løkken, G. (red.) & Gjems, L. (2011). *Barns læring om språk og gjennom språk: Samtaler i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm

Løkken, G. & Søbstad, F. (2013). *Observasjon og intervju i barnehagen* (4. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Olsen, T. M. (2015). Utelek som språklæringsarena. In M. Kanstad & S. Kibsgaard (Eds.), *Lek og samspill i et mangfoldsperspektiv* Bergen: Fagbokforl.

Sagberg, Sturla (2014) Vitenskapsteori for bachelorstudenter. I M. D. Bergsland & H. Jæger, (Red.). (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Sandvik, M., Garmann, N. G. & Tkachenko, E. (2014). Synteserapport om skandinavisk forskning på barns språk og språkmiljø i barnehagen i tidsrommet 2006–2014. Oslo: Utdanningsdirektoratet. Lokalisert 15.01.16 på:

[http://www.udir.no/Upload/Forskning/2014/Synteserapport%20om%20spr%C3%A5k%20og%20spr%C3%A5kmilj%C3%B8%20til%20UDIR%20\(2\).pdf?epslanguage=no](http://www.udir.no/Upload/Forskning/2014/Synteserapport%20om%20spr%C3%A5k%20og%20spr%C3%A5kmilj%C3%B8%20til%20UDIR%20(2).pdf?epslanguage=no)

St.meld.19. *Kvalitet i barnehagen*. Lokalisert 08.04.16 på:

[https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-41-2008-2009-/id563868/?q=st.meld.19 kvalitet](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-41-2008-2009-/id563868/?q=st.meld.19%20kvalitet)

Vedlegg 1

Bachelor barnehagelærerutdanning våren 2016 - følgeskriv

I følge retningslinjene for barnehagelærerutdanning skal bacheloroppgaven legges til det siste studieåret. Den skal være profesjonsrettet og bygge på kunnskap fra ett eller flere av kunnskapsområdene og/eller fordypingen. Arbeidet med bacheloroppgaven skal øve studenten i å planlegge og gjennomføre et sjølstendig arbeid i tråd med faglige og metodiske krav og forskningsetiske retningslinjer.

I forbindelse med studiet trenger våre studenter mulighet til å komme ut i barnehager eller andre institusjoner for å samle inn empirisk materiale til bacheloroppgaven. Dette innebærer ingen forpliktelser for dere om veiledning. Datamaterialet vil bli behandlet etter barnehagens regler og gjeldende etiske regler i henhold til lov og forskrifter om anonymisering slik at ingen informasjon kan tilbakeføres til bestemte barnehager eller involverte enkeltpersoner.

Studentene skal ikke bruke metoder som har meldeplikt og krever godkjenning hos NSD.

Det bekreftes at student:

.....

studium: .....

arbeider med bacheloroppgave på Barnehagelærerutdanningen ved Høgskolen i Hedmark

Studentens veileder ved Høgskolen

er.....

Med vennlig hilsen

Høgskolen i Hedmark

Karin

Vedlegg 2

INFORMASJONSSKRIV/SAMTYKKEERKLÆRING

Mitt navn er Nina Elisabeth Skau, og jeg er barnehagelærerstudent ved Høgskolen i Hedmark. Jeg skal denne våren skrive min bacheloroppgave og ønsker i den forbindelse å foreta observasjoner i deres barnehage.

Min problemstilling for oppgaven lyder:

Hvilke samtalekulturer finner vi i barnehagen? Hva er det språkutviklende potensialet i disse samtalekulturene?

I denne oppgaven ønsker jeg å se nærmere på hverdagssamtalen. Samtaler rundt måltidsituasjon vil ha ekstra fokus.

Jeg ønsker å gjøre strukturerte observasjoner hvor jeg ser på samtalen mellom voksne og barn i rutinepregede situasjoner. Observasjonene vil foregå i forbindelse med min praksisperiode uke 10 og 11. Alle opplysninger som framkommer under observasjoner vil bli behandlet konfidensielt. Det vil ikke forekomme personidentifiserende opplysninger i oppgaven.

Med vennlig hilsen

Nina Elisabeth Skau

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta i bacheloroppgaven til Nina Elisabeth Skau.

Signert av deltaker, dato